

ЖУРНАЛІСТИКА / ПУБЛІЦИСТИКА

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2024.84.3>

UDC 070:791.24Kolesnyk

**Artistic Details in Stepan Kolesnyk's Publicistic Works
as a Means of Author's Stylistic Expression**

Alla Kobynets'

<https://orcid.org/0000-0003-4210-7263>

SCOPUS ID: 58512879600

PhD (Philol. Sciences)

*Associated Professor, Educational and Scientific Institute of Journalism, Taras Shevchenko
National University of Kyiv,
36/1 Illienka St., Kyiv, 04119, Ukraine*

Corresponding author's e-mail address: allakobin22@gmail.com

Vita Goian

<https://orcid.org/0000-0002-1207-3800>

SCOPUS ID: 57219286364

D.Sci (Social Communications)

*Professor, Educational and Scientific Institute of Journalism, Taras Shevchenko National
University of Kyiv
36/1 Illienka St., Kyiv, 04119, Ukraine*

Corresponding author's e-mail address: vitagoian@knu.ua

ABSTRACT

The well-known Ukrainian journalist, publicist, and laureate of the Shevchenko Prize Stepan Kolesnyk wrote many works dedicated to creators whose fate was closely intertwined with the fate of his country, the land on which they grew up.

© Alla Kobynets', Vita Goian, 2024

The author's essays and non-fiction stories tell readers about unusual individuals, introduce a number of problems of the territories and inspire hope for common sense, endurance, and optimism in solving them. That is why S. Kolesnyk's journalism has always attracted attention and interest, and morally helped people in frequent difficult life situations.

Each essay or short story, each article by the author is marked primarily by the depth of thoughts. The principal idea is the desire to truthfully reflect a complex and multifaceted life. Reflections or dialogues, situational factors, or short stories from the life expose different works, which, breaking into our reality, put down their strong roots. This impression is facilitated by S. Kolesnyk's truly impeccable, polished language, which represents him as a master of verbal imagery, regardless of what or who the object of his creative research and expression is. The richness of the language helps readers to perceive the work, inseparable from the realities of life, in a more comprehensive manner. Which means that it is deep, sincere, and true. Undoubtedly, the creative handwriting of the journalist, which was formed over the years, is visible not only in images and style but also in the use of artistic details that emphasize or strengthen the social sound of the work. This is clearly demonstrated by his collections of essays, for which the author was awarded the Taras Shevchenko National Prize in the field of public journalism.

This article has the following purpose: to investigate the use of artistic detail and its significance for the idea and text of the journalistic works of S. Kolesnyk. A number of Ukrainian domestic press researchers focused their research on the use of various tropes, including artistic detail to express the author's creative style. Therefore, an important task arises: to investigate the journalistic works of S. Kolesnyk, particularly his use of artistic details in revealing the heroes' characters and social phenomena with which their journeys are closely intertwined. They are essential not only for the study and research of journalistic works but also for the historical analysis of the described events, which are of a documentary nature. The article is dedicated to these issues.

A number of methods were used to research the material, among them the following methods are worth being distinguished: content analysis, which helped distinguish elements of descriptiveness as an integral part of the textual material as a whole: comparison, which contributed to the selection of actual material (a selective analysis of works from the collection "Should we oversow the liberty"), identification (in particular, for the analysis of the style of the documentary novel "Yukhrem" and a number of essays), and generalization, that was useful for the formulation of conclusions. Among the means of expression, Stepan Kolesnyk as a publicist widely uses artistic detail, and it is precisely this that gives his works the organicity and truthfulness, persuasiveness, and perfection that demanding readers expect, look for, and find.

Therefore, the importance of S. Kolesnyk's works is worth emphasizing, both in terms of artistic journalism and documentary, since thanks to them we can reproduce social events that took place several decades ago.

KEYWORDS: artistic detail; image; essay; means of expression; creative handwriting.

УДК 070:791.24Колесник

Художня деталь у публіцистичних творах Степана Колесника як засіб авторської стилістики

*Кобинець Алла Володимирівна, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут журналістики, кандидат філологічних наук, доцент,
<https://orcid.org/0000-0003-4210-7263>*

*Гоян Віта Володимирівна, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут журналістики, доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
<https://orcid.org/0000-0002-1207-3800>*

Резюме

Перу відомого українського журналіста, публіциста, лауреата Шевченківської премії Степана Колесника належать багато творів, присвячених людині-творцю, чия доля тісно переплелася із долею її країни, землі, на якій вона виросла. Нариси, публіцистичні повісті автора розповідають читачам про непересічних особистостей, знайомлять із низкою проблем територій та вселяють надію на здоровий глузд, витримку та оптимізм у їх вирішенні. Ось чому публіцистика С. Колесника завжди привертала увагу, зацікавлювала, а також морально допомагала людям у частих складних життєвих ситуаціях.

Кожен нарис чи оповідання, кожна стаття автора відзначається насамперед глибиною думок. І головна з них – прагнення правдиво відобразити складне й багатогранне життя. Роздуми чи діалоги, ситуативні чинники чи лаконічні «картинки» з життя працюють на той чи інший твір, який, вриваючись у нашу дійсність, пускає своє міцне коріння. Цьому сприяє справді бездоганна, філігранно відшліфована мова С. Колесника, яка репрезентує його як майстра словесного образу, незалежно від того, що чи хто є об'єктом його творчого дослідження і вираження. Багатство мови допомагає читачам краще сприймати твір, невідривний від життєвих реалій, а значить, – глибокий, щирий, правдивий. Безсумнівно, творчий почерк журналіста, який формувався роками, помітний не лише в образах, стилі, а й у використанні художніх деталей, які підкреслюють чи підсилюють соціальне звучання твору. Це яскраво демонструють його збірки нарисів, за які автор удостоєний національної премії імені Тараса Шевченка в галузі публіцистики та журналістики.

Ця стаття має таку **мету**: розглянути в публіцистичних творах С. Колесника використання художньої деталі та її значення для тексту й ідеї твору. Низка українських дослідників вітчизняної преси зосереджували свої розвідки в царині використання різних троп, в тому числі й художньої деталі як засобу увиразнення творчого стилю автора. Відтак постає важливе **завдання**: дослідити публіцистичні твори С. Колесника, зокрема використання ним художньої деталі в розкритті характерів героїв та суспільних явищ, з якими тісно переплелися їхні долі. Вони важливі не лише для вивчення й дослідження публіцистичних творів журналістики, а й для історичного аналізу описаних подій, що мають документальний характер.

Для дослідження матеріалу було використано **методи**: контент-аналізу, який допоміг вирізнити елементи описовості як невіддільної частини цілісного текстового матеріалу; порівняння, що сприяв здійсненню відбору фактичного матеріалу (йдеться про вибірковий аналіз творів зі збірки «Чи будемо пересівати волю»); ідентифікації (зокрема, для часу аналізу стилю документальної повісті «Юхрем» та низки нарисів); узагальнення, що був продуктивним для формулювання висновків. Серед засобів вираження Степан Колесник як публіцист широко використовує художню деталь, і саме вона надає його творам тієї органічності й правдивості, переконливості й довершеності, які очікують, шукають і знаходять вимогливі читачі.

Тому варто наголосити на важливості творів С. Колесника як у художньо-публіцистичному плані, так і в документальному, оскільки завдяки їм ми можемо відтворювати суспільні події, що відбулися упродовж кількох десятиліть тому.

Ключові слова: художня деталь; образ; нарис; засоби вираження; творчий почерк.

1. Вступ

Творчість українського публіциста, лауреата Шевченківської премії Степана Колесника тісно пов'язана із його рідною країною, із трудівниками-селянами, чия невтомна праця творила її історію, почасти досить гірку. Тому й прикметно, що в основі кожного твору автора лежать документальні події, що відображають реальних людей, їхні карколомні долі й навіть не властиві для складних умов життя людяні, благородні вчинки.

«Як задуматись, то стає тривожно: чому в нас стільки проблем – від байдужості й суспільної інертності, від погоні за темпами – стук-грюк, аби з рук... То дарма, що потім сто разів переробляємо... Показний фасад життя, ми довго ним любовувались. Булава лицемірства – ми довго нею розмахували. Приспали вимогливість за справу, якою живемо. Нам завжди бракувало одного: бути чесними перед собою», – цитує публіциста дослідник його творчості (Каменюк, 2013).

Тому наше дослідження пропонує розглянути використання у публіцистичних творах саме художньої деталі та визначити її вплив на розкриття тематики, продемонструвати важливість такого творчого почерку для публіцистики.

Саме художня деталь демонструє художнє мислення публіциста, незалежно від того, яка вона – портретна, речова, пейзажна, психологічна тощо.

Художня деталь у журналістському тексті може мати широкий діапазон застосування, і прикладом цього є публіцистичні твори С. Колесника. Її так званий функціональний підтекст, потенціал тісно пов'язаний із дійсністю, реаліями, описаними у творі. Використання художньої деталі притаманне різним жанрам, і публіцистичним у першу чергу, про що свідчать твори автора, де межа між «автором» та «героєм» суттєво звужена. Це яскраво помітно під час зображення психологічних портретів героїв, опису їхнього життя, рис характеру та проблем – іноді навіть на тлі природи суспільного явища.

Публіцист весь час вдосконалював свій творчий почерк журналіста, який можна помітити в численних образах; йому притаманний свій, особливий стиль, який вирізняється глибинним зануренням у мовні тропи, що впливають на контент. Художня деталь, яку він використовує досить виважено, продумано, позначається насамперед на соціальному звучанні твору. Загалом, аналіз художньої деталі дає змогу зрозуміти особливості творчого письма публіциста. Також вона відіграє велику роль у створенні загального тла твору, зокрема його емоційної складової. І в цій статті ми намагатимемося на конкретних прикладах продемонструвати, як у публіцистичних творах С. Колесника використовується художня деталь та який вона має вплив на загальну картину відображення дійсності, портретів героїв – як на практиці відбувається створення багатогранного, витончено-

глибокого та соціально важливого медіатексту, що спирається на теоретичні та практичні засади української журналістики.

2. Методи дослідження

Серед методів, які допомогли досягти мети, став, зокрема, метод контент-аналізу обраних матеріалів – нарисів із книг збірок Степана Колесника й надрукованих у різні роки в газеті «Сільські вісті» та низці українських часописів, завдяки чому автори статті змогли виявити головні напрямки та складники предмета дослідження. Зокрема, використовуючи цей метод, ми проаналізували публікації різних років, їх особливості, стиль і наявність художніх деталей у контексті висвітлення подій та портретів героїв, ефективність їх використання та значущість текстового матеріалу в соціокультурному контексті стосовно авторського задуму, мотивації у втіленні його в публіцистичних творах. Також метод сприяв виявленню елементів описовості як невіддільної частини цілісного текстового матеріалу. Не менш важливим і корисним став метод порівняння, застосований з метою виявлення художніх деталей, їх особливостей та функцій. Автори статті відбирали матеріали для дослідження визначеної теми та виявлення глибшого розуміння поєднання тексту та змісту, зокрема для характеристики особливостей авторського стилю та сюжетних ліній творів. Метод порівняння знадобився й для осмислення образів та характерів героїв нарисів. Важливим для глибшого розуміння стилю автора став і метод ідентифікації, зокрема, для аналізу стилю документальної повісті «Юхрем» та інших нарисів, а також виявленні повторюваності порівнянь в авторських текстах. Метод узагальнення дав змогу певною мірою сформулювати висновки в результаті проведеного дослідження.

3. Теоретичне підґрунтя

Вивченням публіцистики, і зокрема, використання художньої деталі в контексті творчості вітчизняних журналістів займалися В. Здоровега, Д. Прилюк, Л. Гаврилюк, А. Москаленко, І. Михайлин, В. Святовец, О. Глушко та інші вчені. І, на щастя, сучасні публіцистичні твори українських журналістів відкривають нові, широкі можливості перед дослідниками-пресознавцями.

Художня публіцистика, якій притаманні широкий діапазон мовностилістичних, образних та аналітичних засобів, має змогу глибоко, всебічно відтворювати різні події, реальні життєві факти, а також осмислювати їх. Як слушно зауважив професор В. Різун: «Журналістика різних епох – відрізняється методами роботи, подачею фактів тощо. Але незмінним для неї залишається одне: фіксація й відображення сьогодення в авторському викладі (тобто авторське інформування)...» (Різун, 2003).

Тому, за висловлюванням дослідників журналістського фаху, саме публіцистика першою відгукується на політичні й соціальні зміни, які відбуваються в житті. Публіцисти «намагаються не тільки ознайомити читача з новими фактами, подіями, явищами реальності, а й осмислити їхню природу, простежити тенденції розвитку суспільних процесів, розкрити зміни в поглядах, поведінці, психології людей» (Журналістський фах, 2012).

Значення художньої деталі в публіцистиці вагоме, оскільки їй належить важлива роль у створенні емоційної атмосфери, тональності, виразності текстового матеріалу журналістського твору будь-якого жанру. Художній деталі як засобу словесного мистецтва «...властива особлива змістова наповненість, символічна зарядженість, важлива композиційна та характерологічна функція. Через деталь значною мірою виявляється спосіб художнього мислення митця» (Словник..., 2023).

Художня деталь може виступати і як символ, і як штрих – залежно від задуму автора. У публіцистичному творі наявність художніх деталей свідчить про майстерність авторсь-

кого письма. За ознаками художню деталь вирізняють: портретною (увиразне портрет героя), пейзажною (за її допомогою створюється тло, на якому відбуваються дії, в тому числі й використання кольору), мовною (або словесною – характеризує мову персонажів та автора), речовою (акцент – на деталях речей, що оточують: одяг, книги тощо), інтер'єрною (деталізуються елементи інтер'єру, місцевості), психологічною (уточнення рис характеру героя, поведінки).

Український учений-пресознавець В. Здоровега, досліджуючи художню деталь у публіцистичному тексті, припускає, що вона відіграє певне значення, оскільки може впливати на точність подання інформації, відтворення характеру персонажів та певних суспільних явищ. А «Літературознавчий словник-довідник» художню деталь трактує як «...засіб словесного та малярського мистецтва, якому властива особлива змістова наповненість, символічна зарядженість, важлива композиційна та характерологічна функція» (Літературознавчий..., 1997).

З цим не можна не погодитись, особливо спираючись на думки В. Здоровеги, котрий наголошував, що і публіцистику, і журналістику неможливо приймати без фактів, епізодів, ілюстрацій – загалом без картин зовнішнього світу. Ось чому, переконаний учений, «Образ у публіцистиці, який умовно назвемо публіцистичним образом, характеризується агітаційною пристрастю, дохідливістю, чіткістю і лаконізмом, відсутністю дрібної деталізації, а якщо говорити про відтворення образу-персонажа, то і відсутністю всесторонньої чіткої індивідуалізації, психологічного аналізу, як у художньому творі» (Здоровега, 1966).

Для публіцистики характерне широке застосування різних словесних троп, що перетворюються на образи чи допомагають публіцисту глибше реалізувати його власну авторську ідею. Це такі тропи, які стають доповненням до авторської ідеї. У публіцистиці зустрічаються такі види троп: порівняння, епітет, алегорія, гіпербола, метонімія, синекдоха. Досвідчений публіцист завдяки цим засобам досягає у своїх творах мети: розкриває образ героя, зображує різні ситуації, спонукає читача до емоційних почуттів – співпереживання, захоплення, задоволення своїх естетичних потреб тощо.

Насиченість словесними образами залежить також від публіцистичних жанрів. Автор нарисів, репортажів, фейлетонів користується образним словом значно ширше, ніж автор статті чи коментаря. Але образний вислів не протипоказаний жодному з них.

У системі образних засобів публіцистики, як і художньої літератури, немало роль відіграє і художня деталь – важливий промовистий штрих, подробиця, за допомогою якої автор намагається яскравіше, виразніше відтворити певну картину, подію, образ людини. Особливо широко деталь використовується в нарисі, памфлеті, фейлетоні; чудовий ефект дає вмале використання деталі та в публіцистичній статті, коментарі, огляді, репортажі та інших жанрах, – наголошує В. Здоровега (Здоровега, 1966).

Завдяки досвідченості майстри публіцистики демонструють багатогранні можливості використання художньої деталі, яка може виступати своєрідним допоміжним засобом вираження авторської думки. За допомогою слова, деталей журналіст може створювати не лише образи, а й картини, які значно увиразнюють його фактаж, логіку, додаючи твору виразності, позитивно сприяючи втіленню в текст думок героїв.

Говорячи про образність публіцистичних творів, не можна оминати образ-картину, який, за В. Здоровегою, часто використовується в різних жанрах, починаючи від репортажу і закінчуючи статтею, але найбільш виразним він виглядає саме в нарисі, сприяючи створенню в тексті ідейно-художнього ефекту. Загалом, нарис важко уявити без образної картини, яка влітається журналістом до канви твору.

У публіцистичному творі може бути присутнім і образ-картина, і образ-теза, і образ-персонаж – в залежності від задуму автора та його майстерності. Нарисовець найчастіше використовує образ-персонаж, підпорядковуючи йому весь арсенал творчих засобів.

Нарис прикметний тим, що в ньому відтворюються реальні події та факти із життя героя, колективу тощо, зображуються характери. Це автор викладає у власному концептуальному баченні. Також нарису притаманні документальність, достовірність, завдяки яким відтворюються життєві реалії. Нарисовці нерідко вдаються до такого прийому, як художній домисел, використовуючи відомі їм факти. Завдяки домислам нарисовця текст набуває більшої образності, привабливості. Особливо це важливо, коли розкривається образ героїв, їхню поведінку тощо.

Публіцистика, констатує пресознавці, часто торкається важливих, життєрепетних тем: «Ця якість з особливою виразністю виявилася у творчості журналістів-«шістдесятників» Степана Колесника, Василя Симоненка, В'ячеслава Чорновола, літературних критиків Івана Дзюби, Валерія Марченка, багатьох інших майстрів пера» (Журналістський фах, 2012). Публіцистика дає змогу широкому колу читачів водночас спілкуватися устами автора твору, який відіграє важливу роль у висвітленні дійсності. Глибоко проникаючи у свідомість читача завдяки викладу матеріалу (композиція) та образності мови, публіцист впливає на формування колективної свідомості мас.

Особлива функція художньої публіцистики – естетична – полягає насамперед в естетиці висловлювань, образів, використанні художньої деталі, а також у композиції, висвітленні характеру героїв, різних життєвих ситуацій та людських взаємин. Публіцистика дуже динамічна. Вона весь час перебуває у русі, розвивається і часто виходить за усталені жанрові рамки: ось чому, наприклад, документальну повість С. Колесника «Юхрем» можна вважати портретним нарисом. Але при цьому ні повість, ні нарис не втрачають публіцистичного забарвлення.

Але публіцист може вдаватися до різнобічного розкриття образів, життя своїх героїв, використовуючи, в тому числі й художню деталь. Найчастіше деталь «працює» на розкриття образу героя та розкриття соціальних особливостей суспільства. Художня деталь стає рухомою «деталлю дії» з метою розкриття сюжетної канви, задуму автора. Вона може «вливатися» в інші деталі: вчинки, переживання, дії, протидії, застереження тощо; репрезентувати елементи як матеріального (наприклад, інтер'єр, пейзаж), так і психологічного (портрет, мова персонажа тощо). У художній публіцистиці деталь може бути інструментом для роботи над портретом: як власне героя, так і середовища, в якому він перебуває.

Аналіз текстів С. Колесника демонструє їх широкий психологічний та естетичний рівні, а також високий рівень авторського письма в сучасній журналістиці.

4. Результати і обговорення

Тематика нарисів С. Колесника передусім стосується людей-трударів, що мешкають у сільській місцевості. Це яскраво демонструють його книжки, до яких увійшли сотні нарисів, зокрема: «Медозбір» (1967 р.), «Яблунові кордони» (1968 р.), «Доброкут» (1975 р.), «Живу після смерті» (1980 р.), «За Десною жито половіє» (1982 р.), «На Севере жарко» (1983 р. – російськомовне видання), «Довга кладка через літа», «Бунт середняків» (1990 р.), «Обкрадені села» (1992 р.), «Куди пливе ескадра?» (1993 р.), «Чи будемо пересівати волю» (2012 р.). Останній твір, який С. Колесник назвав повістю – «Юхрем» – побачив світ порівняно недавно, на початку 2022 року, хоча, на наш погляд, це – добротний, глибоко й філігранно виписаний психологічний нарис про карколомну долю жителя Вільшанського району, що на Вінничині, Юхрема Одудька, якого «було возведено у сан старости» (Колесник, 2022) «дощової серпневої днини сорок першого погибельного воєнного року – в задушливий до сказу полудень (із ярим подихом грози, що клетотом клетотіла і шкпірила зловісний оскал блискавок над селом)...» (Колесник, 2022). Вже ці два штрихи мають особливу деталізацію, як-от: «сорок перший погибельний воєнний рік» та «зловісний оскал блискавок». Ми знаємо з історії про окуповану гітлерівцями Україну, тяжкі

роки пекла Другої світової війни. Але художня деталь «погибельний воєнний рік» суттєво розкриває всю його сутність. Також – «зловісний оскал блискавок». Навряд чи в умовах мирного життя ми б кількасекундний спалах блискавки назвали оскалом, та ще й зловісним! Та С. Колесник знайшов такі виразні художні деталі, які можна віднести до мовних (словесних) і підкреслив ними трагізм змальованих подій. Завдяки їх використанню текст набув більшої виразності та переконливості.

Ставши на хибний шлях, герой С. Колесника Юхрем Одудько повірив у «незламність» німецької окупації, ця злополучна віра «наче на вухо шепнула: Одудьку: ти чоловіче, намітив собі єдину путь-дорогу» (Колесник, 2022). Але ж, автор, спираючись на Святе письмо, констатує одвічну істину: нічого вічного немає під сонцем. Ось чому «Невблаганний Млин Часу перемолоє усе на світі: буденне і Великодне, благородне і нище, високе і приземлено-нікчемне у своїй суті. Млин, отже, залишає по собі Мливо. Якраз отут бере Слово преподобна Істина: а якої саме проби отой Помол? Ще точніше: яка випічка виходить із того Мелива?» (Колесник, 2022). Цими рядками (в алегоричній манері) автор використовує мовну художню деталь: «Млин Часу», «Помол», «Меливо».

Родина, яка б мала бути фундаментом Одудьків, перелопачена безжалючими жорнами сталінських репресій, які нищили люд сотнями тисяч: «Он, старшого брата Одудька, Микиту, по-бандитськи вирвали з родинного гнізда (у 37 році), запакували в душолюбні вагони, що громом безумним гриміли по безконечних рейках та запроторили (зафугували) аж десь під Аляску, де вже й земля кінчається. Там він і склав свої каторжанські «копита» у вічній мерзлоті» (Колесник, 2022). Тут автор використав і мовну художню деталь (родинне гніздо) та інтер'єрну («душолюбні вагони», «безкінечні рейки», «земля кінчається», «вічна мерзлота»).

Образ свого героя С. Колесник виписав настільки чітко і безпристрасно, настільки реалістично і без прикрас (заввичай автор любить свого героя, співпереживає з ним), що перед нами постав, як мовиться, на повен зріст, цілковито негативний персонаж, який скипав люття до всього, що його оточувало, починаючи від нещасної, знедоленої ним дружини, і закінчуючи природою. Ось як характеризує його публіцист: «Його злість стікала в землю, наче справжнісінький грім у грозову годину». Переконливо добрана в якості характеристики художня деталь, вкладає в ціле речення, на наш погляд, має подвійну природу: вона і психологічна (характеризує непросте нутро Юхрема), і пейзажна (прекрасно розкриває природу явища – грози: вона стікала в землю). Але не вода стікала в землю під час грозового розвою, а ... грім. Це значно підсилює образ героя, додає йому виразнішого психологічного забарвлення (Колесник, 2022).

«Юхрем» написано барвистою українською мовою: часте використання порівнянь, епітетів, художніх деталей доречно; таку розкіш може собі дозволити автор з особливою стилістичною тональністю, де контрасти і чітко віддзеркалюються, і несподівано з'єднуються в одне ціле. Окремої уваги заслуговує аналіз образу головного героя, чие ім'я стало назвою нариса, людини, доля якої виявилася на гострому лезі бритви: випробування за випробуванням, і крок вліво-вправо – це вірна загибель. Проте автор, з усього видно, розуміє свого героя, і зображує його в тих неймовірних, карколомних, нелюдських перипетіях, в яких він опинився. Такими ж є і його дії та вчинки.

Перебуваючи серед «заколисаних сонцем ланів», як пише С. Колесник, Юхрем разом з автором дивується його ситуації. Контрастом цьому протистоїть... його кінь Дунай: «Дунай ліниво дотюпав до грайливого і розвеселого гайочка, напився благословенної лісової прохолоди...». І тут рядки збігають у прірву: «Страх! Яка терниста доля народу, що обитав справдавна і понині обитає на преславних і предивних теренах України! Стільки віків буремно прошуміло над світом, скільки води утекло в моря та океани, а українці як борошили отчий край ... так і до сьогодні воюють із сусідами-варварами...» (Колесник, 2022). У контексті зустрічається і така прикметна художня деталь, яка стала своєрідним містком,

що поєднав лихоліття Другої світової та загарбницьку російсько-українську війну, що триває на теренах незалежної України з 2014 року: «...Мором обсіпає від однієї лише думки: Червона, смертельно загрозлива для життя, сарана уже переступила зі Сходу – межовий знак Донбасу ... так і до Вільшан докотиться погромна і погибельна хвиля...» (Колесник, 2022). Прикметник «погібельна» вживається в тексті твору кілька разів, і його можна вважати наскрізною (повторюваною) художньою деталлю, яка допомагає завершити думку про нелюдське обличчя воєн. На жаль, С. Колесник став гірким пророком: розповідь про Юхрема Оудька прийшла до читачів напередодні повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію незалежної суверенної держави України.

У книжці художньої публіцистики «Чи будемо пересівати волю?», яка складається із двох розділів – «Наодинці з долею» та «По той бік добра» (рік виходу у світ – 2012-й) ідеться про незвичайні, почасти фантастичні за своїм буттям долі людей з українських сіл, уже в новому тисячолітті: в епоху розквіту інтернету, планетарного поступу в нанотехнологіях. То що ж відбувається в цих селах? Там живуть люди укупі зі злиднями, складуючи свої проблеми на днища домашніх скринь. Тому й у слові до читача автор констатує: «Село – праколіска Нації й Державності – опинилося не просто на роздоріжжі недорікуватої соціальної Доби, ні, воно запроторено у той зловісний закуток суспільного животіння, де кропива цвіте і дурман-зілля гуде. Де Запустіння побиває Злидні».

Розп'яте на хресті Бідності й Нещастя українське село, де можна навіть побачити, як у класі, спустошеними державними гицелями школи, до самісінької стелі пнеться здичавіло-нахабний кленок, чи оцупкуватий, із пихою самодержавною, дубок, що висівся із жолудя» (Колесник, 2012). Цвіт кропиви та гудіння дурман-зілля можна віднести до пейзажних художніх деталей.

У контексті роздумів публіциста промовистими є роздуми про слово, його вагу і його невагомість: «Слово – на превелике горе – неймовірно упало в ціні. Слово обміліло, обмаліло, відпливло подалі од берега життя – воно крепко охляло у нерівній борні зі Стіною мовчання... Слово розстрілюють, розтросують, розплющують, немов мідяка об залізо... із Слова вивітрився бойовий запал, дівся хміль Правди... таке Слово нездатне зачепити струну в серці...» (Колесник, 2012). Художні деталі, використані автором, вражають: «берег життя», «Стіна мовчання» – інтер'єрні, «слово обміліло, обмаліло, ...охляло», «хміль Правди» – мовні, «струну в серці» – психологічна. Поєднання різнопланових художніх деталей додає тексту неповторності й барвистості.

Оповідання із цієї книжки «Я починаю битву за Україну», «Чорні хмари режиму», «По той бік добра», «Знаки і символи держави» вражають своєю довершеністю та глибоким психологізмом, автор не прикрашає сучасну буденність, а навпаки, оголює її, показує із властивою йому правдивістю те, що почасти проходить повз нашу увагу: бідність, безгосподарність, байдужість та безпорадність на тлі наявних проблем.

Стиль його оповідей буває й убивчим у своїй відвертості. Так, у нарисі «Розбійники в погонах» С. Колесник яскраво змалював цілковито нищий портрет стража закону, міліціонера (по-новому – поліцейського), який вражає. Чутки про браконьєрські «забави» в мисливських угіддях Бородянського держлісгоспу виявилися зовсім не чутками, а правдою життя: «Мимоволі малюється в уяві образ міліцейського офіцера. Ось його портрет: скандаліст, матюжник, щодня напідпитку, обома ногами топчеться по законах, як кінь по соломі» (Колесник, 2012). Відверто, сильно, влучно. Краще й не скажеш. Притаманні стилю С. Колесника художні деталі тут доволі жорсткі: вислів «як кінь по соломі» досить точно відтворює сам процес «топання», що ототожнюється зі зневагою представника правопорядку до закону. Це приклад мовної художньої деталі.

У нарисі «Устаньмо з колін!» ідеться про життєві контрасти між владною верхівкою району та простими трудівниками: «Люди сходять у могилу, а влада розкошує, гуляє –

словом “банкет під час чуми”. Верховні верхи влаштовують дорогі імпрези за наші гривні, “золоті фортуни”, видовища та збіговиська...” (Колесник, 2012). Він перегукується з подібними нарисами «Як селянин з державою воював», «Розстріляна свобода», «Чорні хмари режиму», «Вовки в овечій шкурі». Показовим у плані «передреволюційної» ситуації в селі можна вважати нарис «Селянський бунт грюкає у двері держави» (Колесник, 2012).

Взагалі, кожен нарис цієї книжки – важить багато, має високу ціну, яка зветься правдою. Відображення подій, людей та їхніх доль, проблем периферійних населених пунктів країни крізь призму відвертості дають змогу читачам переосмислити власний досвід і зробити висновки. Зрештою, автор їх виголошує сам у «Слові до читача», націлюючи його на зміст книжки: «Про переобтяжені ненависто стосунки народу із владою. Про рафіноване хамство і підступність верхів. І про глухий (поки що) спротив низів» (Колесник, 2012).

У другому розділі книжки вміщений нарис «Баба Настя воює з вепрами». Це тиха, зворушлива і барвиста розповідь про літню жінку, котра мешкає на околиці села і має багато клопотів із «прибульцями» з сусіднього лісу, вепрами; позначена частими відступами, спогадами, що є характерними особливостями нарису, – плине легко і просто. Змальовані картини природи уявляються яскраво й чітко саме завдяки пейзажним художнім деталям, які знайшов автор.

Ось як виглядає з точки зору С. Колесника захід дня: «Зморене сонце котилося в бездну. Бралось на вечір. Густо й насуплено дихали бори. Видихали втому, що накопилася за день» (Колесник, 2012). Тепер проаналізуємо. «Зморене сонце». Чому воно зморене? Бо це символ, воно асоціюється не лише із заходом дня, а й залишком людського життя. Підтвердженням цьому є образ незвіданості – «бездни», як пише публіцист. А це накопичена роками втома – бори (тобто дерева) дихають у С. Колесника «густо й насуплено». Здавалося б, до чого тут ліс? Але, вчитавшись у текст, ми розуміємо і відчуваємо настрій автора, який передався йому від самотньої літньої жінки, життя якої підходить до тієї, єдиної межі. Така майстерність не може не вражати, оскільки її сила полягає в уміло дібраній і серцем пережитій художній деталі – і це вже не дрібниця, а творчий почерк, особливість відточеного роками авторського стилю.

В унісон із цим твором звучать рядки з нарису «Солдатські вдови» зі збірки «За Десною жито половіє» (який, до речі, став основою для створення однойменної документальної кінострічки): «І ось повіяло першими заморозками: старість ступила на поріг. Почовгала по снігах, обмацала стіни, в яких отабориться віднині, вдоволено потерла руки. Людині враз похололо в душі, зробилося незатишно, аж моторошно... Нема страшнішого, як опинитися в полоні самотності» (Колесник, 1982). Тут художніх деталей кілька. Однією з найвиразніших, на наш погляд, є інтер'єрна деталь, що характеризує старість: «почовгала по снігах, обмацала стіни, в яких отабориться віднині...». Звісно, після такого – чом би й не «потерти руки вдоволено»? І припущення автора яскраво підкреслює це: «вдоволено потерла руки».

Варто також додати, що матеріал нарису «Солдатські вдови» наштовхнув журналіста на написання сценарію для однойменного документального фільму (режисер В. Артеменко), який став володарем двох головних призів на міжнародному кінофестивалі «Молодість-83» та на XVII Всесоюзному кінофестивалі в 1984 році, а також демонструвався на XXXVIII і на XXXIX сесіях Генеральної Асамблеї ООН, як один з кращих фільмів про правдиві трагедії війни. Власне, публіцистика С. Колесника урізноманітнила українську екранну документалістику. Заслугують уваги також сценарії документальних стрічок «Зійшов солдат на п'єдестал» (1981), «Ой, на горі калина» (1990 р.), філігранно виписані публіцистом С. Колесником і майстерно втілені режисером-документалістом В. Артеменком. Так художня деталь проросла зі слова в ледь

вловний екранний образ, який сколихнув емоції глядача. Особливий авторський стиль розкривається й у медіатекстах, і в екранних інтерпретаціях, оскільки художня деталь в усіх нарисах Степана Колесника кінематографічно виразна.

Для прикладу розглянемо фрагмент тексту з нарису «Удовина дочка з Медвежої Балки» (Колесник, 1982).

«Жінка дивиться на непробивні, як мур, на шелесткі заслони очеретів, що зарізали своїми ножами воду на долині, на низькоросле кушиво дерев по лівому косогору, на криве сонце в осінне-бляклих небесах...». Тут автор зображує словами «непробивні, як мур» (інтер'єрна деталь) густоту очеретів і далі домислює їхню дію словами пейзажної деталі: «зарізали своїми ножами воду на долині».

Речення «Ось вони, чемпіони-забіяки: амброзія, свиріпа, мишій, реп'яхи, стеблистий і стовбурчастий цар бур'янів – будяк...» свідчить про занепад родючої колись землі бур'янами, називаючи їх влучно «чемпіонами-забіяками». Значення слова «чемпіон» – переможець будь-якого змагання – тут дещо увіразнює знецінювальна прикладка «забіяка», будяк тут має «титул» не кого-небудь, а самого «царя» бур'янів. Продовжуючи тему засилля лихого зілля, що висотує сили із землі-годувальниці, автор пише: «Пре будяччя до неба, аж заслинилося, висмоктуючи життєдайні соки на тисячах, сотнях тисяч гектарів геніально реформованої землі. То велика омана, нібито ми багаті на землю. Насправді ж ми такі бідні, аж сині... од нашого величезного багатства». Гірка іронія, сарказм, вкладені в словосполучення «геніально реформованої землі», за висловлюваннями нарисовця, є звичайною оманою. А за словами «бідні, аж сині» прочитується вислів «злидні» (злі духи, за слов'янською міфологією) – у реальному житті: бідність, безперспективність – яскравий приклад психологічної художньої деталі. Пейзажна художня деталь водночас наповнює текст певною колористикою: навіть не бачачи насправді цих бур'янів, ми можемо їх уявити.

Село Медвежа Балка, що в Устинівському районі на Кіровоградщині, за словами публіциста, «...розляглася при яру при долині, сховалася від ока людського, неначе у невід зашилася. Під скупими полисками листопадового сонця у роздолі брижилася сяйвом вода, нагло взята за горло ордою густо-пожухлих очеретів. Вони тут повноправні повелителі і душители – на водах. А на полях – могутні колонії незайманих бур'янищ». Це яскравий приклад сучасної безгосподарності та безвідповідальності не лише перед землею як одним із головних матеріальних засобів території, а й перед тими, хто на ній живе з діда-прадіда. Виразність надають такі художні деталі:

Медвежа Балка сховалася від людей, «наче у невід зашилася» – пейзажна художня деталь; вода «нагло взята за горло ордою густо-пожухлих очеретів» – психологічна художня деталь; але на цьому гіркому тлі безгосподарності вода все-таки брижиться (тобто хлюпоче, утворює дрібні хвилі) «скупими полисками листопадового сонця» – пейзажна художня деталь.

«Ударними» пейзажними деталями при цьому стають: «орда густо-пожухлих очеретів» та «могутні колонії незайманих бур'янищ» (на воді й на землі). Яскраві та безжальні, вони демонструють безвихідь і розпач.

Із розповіді героїні Ганни Федорівни Луценко: «Мама моя – Тетяна Філіповна Зима. Все життя проробила в цьому проклятому колгоспі. Випив той колгосп усе її здоров'я, виточив із неї всю снагу. Забрав радість, щастя украв. Засушив найсокровенніші мрії – як покошену лугову траву засушив. Собкали нею, ніби конякою. Бо вона ніхто – вона солдатська вдова». Розповідь її лягає нелегко, – наголошує нарисовець: слова «тяжкі, як кам'яні брили, вийняті з вогню» (художня деталь має пейзажний характер).

«Десять театри, музика, море світла, жінки в дорогих платтях, у туфлях на високому каблуку – а я в резинових чоботях коло худоби. Тридцять п'ять год на фермі! Тридцять

п'ять год – як льоду. З сірого досвітку до нічної зорі». При цьому художні деталі «Тридцять п'ять год – як льоду», «З сірого досвітку до нічної зорі» – боляче впинаються у свідомість. Вони визначаються тут як мовні (словесні), притаманні мові героїні нарису (Колесник, 1982).

При цьому автор не має на меті відштовхнути чи бодай злякати читача, навпаки, він заохочує його до усвідомлення реалій буття на тлі тисячоліття, позначеного у цивілізованому світі неймовірним технологічним розвитком. Естетика тексту, образність мови захоплює і тримає в напрузі до останнього речення цього нарису.

Як вже зазначалося, С. Колесник левову частину своїх творів присвятив співвітчизникам, доля яких пов'язана з роботою на землі. Нелегка хліборобська ноша, яку тримають на своїх раменах селяни, мала б викликати співчуття у влади, прагнення поліпшити їм умови життя та праці. Але це – в ідеалі. В реальному житті все інакше. І прикладом тому збірка «Обкрадені села», присвячена долі так званих «бригадних сіл» доби «просвітленого соціалізму», а не періоду «царської імперії» України. Цей термін «виріс» із партійних кабінетів епохи розвинутого соціалізму і перетворився на мовчазний докір, що яскраво демонструє занепад сільських територій, якому влада жодним чином не протистояла.

Зокрема, нарис «Село – не захищене законом» демонструє крик душі автора, який мислить в унісон із тими селянами, чю долю зламали жорстокі реалії, породжені бездарними керівниками: «...Хіба для когось секрет: у нас дуже багато диктаторства в методах керівництва. А ще більшої рабської покори в людях. Ці поняття взаємопов'язані між собою так, як, скажімо, тиша і грім, ніч і день, жара і холод. Диктат і жорстокість власть імущих породили просто таки невільницьке смирення підлеглих. Ну а повна покора, тупа безсловесність і непротивлення злу вели до диктату» (Колесник, 1982). Художні деталі мають мовний характер. Вони підсилюють трагічність ситуації, яку, на жаль, вже неможливо змінити. Тому публіцистичні роздуми автора – своєрідне одкровення перед читачем, яке не залишає байдужим. Вони, як й інші його твори – результат багаторічної роботи в журналістиці: до 2013 року С. Колесник працював кореспондентом «Сільських вістей». Доречно тут буде нагадати його резонансну публікацію «Дамоклів меч радіації», вміщену у вересні на сторінках цієї газети вікопомного 1986-го року. Публіцистичні роздуми журналіста з хронікальною точністю передають страшні дні, пережиті після 26 квітня, коли «...рвонуло реактор у Чорнобилі. Біда спала – біда встала». Розкриття теми сприяють використані в тексті художні деталі, які значно підсилюють його, увиразнюючи найгостріші моменти з життя українців, на яких упало гріке випробування «мирним атомом». Вжите у заголовку стійке висловлювання «дамоклів меч» алегоричне: демонструє невідворотність, небезпечність становища, в якому опинилися мільйони невинних людей через невігластво та безвідповідальність тодішньої «радянської влади». Для прикладу наведемо лише деякі рядки, в яких використані художні деталі, що підкреслюють важливість піднятої теми. Власне, С. Колесник цією публікацією розповів, як він сам написав у тексті, про «динаміку поширення зла по всій країні» на прикладі населеного пункту Народичі:

«У Народичах “висадився десант” пропагандистів з області. Туркотіли, наче дикі голуби в лісі, наvertsали людей в оптимістичну, казенно-льозунгову віру, домагаючись одного: втопити тривогу людей за своє здоров'я в словах пустодзвонних»; «Хижий, невмолимий меч пожиная щедрі плоди... У кожного другого учня в Народичькому районі зіпсований зір. Близько п'яти тисяч дітей опромінено»; «Ну, а поки начальники гралися в таємниці, – дітки залюбки гралися в піску. В тім оманливім з виду піску, де стільки накопичилось ярусів реакторної смерти...».

Але ми можемо виділити й дещо нотки: «Та клімат почав мінятися. Скресали ріки рабського мовчання. Крізь мури застою пробивалися пагони народного протесту. Прорізувалися зуби в союзної преси, пішли листи з Народичів до З'їзду депутатів. Виявилось, в

країні є чесні вчені, які виступають проти академіків-підлабужників. Атака наростає, “гро-на гніву” Народичів доходять до сердець мільйонів». Художні деталі, які використовує автор, переважно психологічні. Вони підкреслюють важливі наративи публіцистичного твору, допомагають дійти до свідомості мас.

Проза Степана Колесника – високого гатунку. Кожне слово його правдивих текстів – чи то оповідань, чи то нарисів, повістей чи то сценаріїв – вивірене, виважене; воно ілюструє авторську стилістику публіциста й підкреслює особливий творчий почерк.

5. Висновки

Дослідивши публіцистику лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Степана Колесника, ми можемо стверджувати, що публіцист завдяки майстерному використанню художніх деталей справедливо посідає чільне місце в когорті сучасних авторів. Художньо-публіцистичне слово Степана Колесника не залишає читачів байдужими, оскільки перед ними постають яскраві зразки якісної документальної прози, кінематографічно-виразної, вартої екранізації чи втілення в драматичні театральні постановки. Авторські тексти, метафоричні, образні, глибокі, водночас прості для читання, де художні прийоми, зокрема, деталі, філігранно використані для розкриття характерів героїв, ба більше, вияву суспільних явищ, з якими сплетені долі персонажів цих оповідей.

Художня деталь у творах Степана Колесника тісно переплетена з діями героїв, вона настільки їх підсилює, увиразнює, що читачі можуть у власній уяві створити зорові образи прочитаного. Безперечно, такі образи мають і символічне значення, вони можуть бути алегоричними. Так, наприклад, захід життя автор ототожнює із заходом дня – цілком природним, звичним явищем, яке знайоме кожному з нас, а отже, зримо його уявити та осмислити – це значить посилити сенс описаного. Естетику тональності публіцистики Степана Колесника особливо привабливою і виразною роблять також багаті епітети, порівняння, які надають тексту емоційних акцентів. Зрештою, добірна українська мова його творів демонструє суспільні реалії різних періодів. Прикметно, що в кожному з них автор займає чітку людинознавчу позицію.

Людяність – ось головна риса творчого письма публіциста, яке потрібно вивчати й пропагувати. Такі твори здатні забезпечувати насамперед духовний потяг, зокрема, в інформаційних потребах мас, зважаючи на високе значення тематики, ідеологічного наповнення та словесних образів. Важливо підкреслити, що тексти автора цінні як для журналістикознавчих студій з огляду на авторський стиль та майстерність, так і для історичних розвідок, оскільки є своєрідним документальним зрізом епохи, добірним ілюстративним матеріалом, корисним для реконструкції та аналізу певних періодів історії.

Подяка

Автори статті висловлюють щирю подяку улюбленому вчителю студентів-журналістів Шевченкового університету Степану Павловичу Колеснику за науку, неповторні хвилини спілкування та прекрасну публіцистику, яка стала окрасою сучасної вітчизняної журналістики.

References

- Gavryliuk, I. L. (2006). Spetsyfica obraznoi detali v publitsystychnomu myslenni. Visnyk Dnipropetrovs'kogo universytetu. *Seria «Literaturoznavstvo. Zhurnalistyka»*, (1), 218 – 221.
- Kamenyuk, M. F. (2013). Try svity Stepana Kolesnyka. *Kyiv*, (3 – 4), 15.

- Lesyn, V. M. & Pulynet's, O. S. (1971). *Slovnnyk literaturoznavchykh terminiv*. Kyiv: Rad. shkola.
- Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* (1997). Kyiv : VTs «Akademia», 1997.
- Kolesnyk, S. P. (1982). *Za Desnoiu zhyto polovie : Doc. opov*. Kyiv: Rad. pys'm., 65, 62.
- Kolesnyk, S. P. (1988). *Obkradeni sela: Rozdumy pys'mennyka*. Kyiv: Rad. pys'm.
- Kolesnyk, S. P. (1990). *Bunt seredniakiv : Povisti*. Kyiv : Rad. pys'm.
- Kolesnyk, S. P. (2012). *Chy budemo peresivaty voliu : khud. publ.* Kyiv: Vyd.-poligraf. tsentr «Kyivs'kyi universytet», 9, 556, 416, 554, 543, 5, 15
- Kolesnyk, S. P. (2021). *Yukhxrem*. Kyiv, 15,17-19, 22, 24, 49.
- Mykhailyn, I. L. (2002). *Osnovy zhurnalistyky: Pidruchnyk*. (3-tie vyd.). Kyiv: TsUL.
- Rizun, V. V. (2003). *Masy : teksty leksii*. Kyiv: VPTs «Kyivs'kyi universytet».
- Slovnnyk literaturoznavchykh terminiv. Khudozhnia detal'*. (2023). Retrieved from: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/hudozhnya-detal/>
- Sviatovets', V. F. (2003). *Talant pochynaetsia z detali: text leksii dlia studentiv Instytutu zhurnalistyky*. Kyiv: Institut zhurnalistyky.
- Zdorovega, V. Y. (2004). *Teoria i metodyka zhurnalistyky 'koi tvorchosti: Pidruchnyk*. (2-ge vyd.). L'viv: PAIS.
- Zdorovega, V. Y. (2010). *Pryroda i spetsyfika obrazu v zhurnalistytsi. Visnyk LNU. Seria «Zhurnalistyka»*.
- Zdorovega, V.Y. (1966). *Mystetstvo publitsysta : Literaturno-krytychnyj narys*. Kyiv: Rad. pys'm.
- Zhurnalistyky fakh : gazetno-zhurnal'ne vyrobnytstvo : navch. posibnyk*. (2012). Kyiv: Vyd.-poligraf. tsentr «Kyivs'kyi universytet».

Submitted 15.04.2023

Список літератури

- Гаврилюк, І. Л. (2006). Специфіка образної деталі в публіцистичному мисленні. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Літературознавство. Журналістика»*, (1), 218 – 221.
- Журналістський фах: газетно-журнальне виробництво : навч. посібник*. (2012). Київ: Вид.-поліграф. центр «Київський університет».
- Здоровага, В.Й. (1966). *Мистецтво публіциста: Літературно-критичний нарис*. Київ: Рад. письм.
- Здоровага, В. Й. (2004). *Теорія і методика журналістської творчості: Підручник*. (2-ге вид.). Львів: ПАІС.
- Здоровага, В. Й. (2010). *Природа і специфіка образу в журналістиці. Вісник ЛНУ. Серія «Журналістика»*.
- Каменюк, М. Ф. (2013). Три світи Степана Колесника. *Київ*, (3 – 4), 15.
- Колесник, С. П. (1990). *Бунт середняків : Повісті*. Київ : Рад. письм.
- Колесник, С. П. (2021). *Юхрем*. Київ, 15,17-19, 22, 24, 49.
- Колесник, С. П. (2012). *Чи будемо пересівати волю: худ. публ.* Київ: Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 9, 556, 416, 554, 543, 5, 15
- Колесник, С. П. (1982). *За Десною жито половіс : Док. опов*. Київ: Рад. Письм., 65, 62.
- Колесник, С. П. (1988). *Обкрадені села: Роздуми письменника*. Київ: Рад. письм.
- Лесин, В. М. & Пулинець, О. С. (1971). *Словник літературознавчих термінів*. Київ: Рад. школа.
- Літературознавчий словник-довідник* (1997). Київ: ВЦ «Академія», 1997.
- Михайлин, І. Л. (2002). *Основи журналістики: Підручник*. (3-є вид.). Київ: ЦУЛ.
- Різун, В. В. (2003). *Маси : тексти лекцій*. Київ: ВПЦ «Київський університет».

Святовець, В. Ф. (2003). *Талант починається з деталі: текст лекції для студентів Інституту журналістики*. Київ: Інститут журналістики.

Словник літературознавчих термінів. *Художня деталь*. (2023). Відтворено з: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/hudozhnya-detal/>
Надійшла до редакції 15.04.2023